

## KLOOSTERS ALS HEILIGE RUIMTE

# Daar beleef je het geloof intens

Wim Lamfers

**I**k kom naar het klooster, omdat ik hier de rust vind om te bidden. 'Ik ga hier naar de kerk, omdat men in dit klooster de liturgie intens kan meevieren doordat het koor zo mooi zingt'. Vanwege de rust waardoor men geconcentreerd kan bidden, indrukwekkende vieringen en fraaie koorzang bezoeken talrijke Roemenen een klooster; en niet alleen op zon- en feestdagen.

Orthodoxen gaan naar de kerk om in die heilige ruimte samen met andere gelovigen te bidden. Gods huis is net als de hemel een oord van gebed en schoonheid. Dankzij mooie ikonostases en muurschilderingen, dankzij fraaie gewaden en koorzang voelt men zich in Gods huis in de hemel, vooral in een klooster. Juist in die heilige, van de wereld afgescheiden ruimte van het klooster kan men het geloof intens beleven. Juist daar dienen heilige medemen- sen, asceten, engelen welhaast, God dag en nacht door op de hemel gericht te leven. Een klooster is een bijzondere plek, die de Roemeen vol bewondering en met de nodige eerbied betreedt.

## Voor en na 1989

Een klooster bezoeken deed men onder de communisten vaak in het verborgene. Een ambtenaar of onderwijzer, die in een kerk werd gesignaleerd, kon een carrière wel vergeten. Daarom ging men ergens ver van huis naar een klooster of werd een kind van een partijfunctionaris gedoopt waar niemand je kende. Nooit een klooster binnengaan kwam maar weinig voor. De partij slaagde er niet in 'de nieuwe mens' te vormen. Oude gewoonten en het geloof waren onuitroeibaar, zaten dieper in de mens verankerd dan men dacht.

Omdat vaderlandse geschiedenis en kerkgeschiedenis in Roemenië met elkaar verweven zijn, bezochten schoolklassen (met de rode stropdas van de Pioniertjes om) bekende kloosters, omdat daar een beroemd vorst lag begraven of een bekend dichter of schrijver was geweest. Kloosterlingen die de kinderen rondleidden namen de gelegenheid te baat catechese te geven, Bijbelse verhalen te vertellen als onmisbare uitleg bij de muurschilderingen, gedichten die door de communisten verboden waren en Marialiederen door te geven, die men in een samenleving vol censuur alleen nog maar mondeling kon overleveren.

De fraai beschilderde kloosters in Moldavië trokken zo veel toeristen uit binnen- en buitenland, dat de communisten zelfs postzegels met deze kloosters erop uitgaven in de hoop zo de broodnodige valuta binnen te halen.

Hoewel het regime belemmeringen opwierp voor kloosterbezoek, bleven pelgrimages op hoogtijdagen als 15 augustus (Maria Tenhemelopneming) tienduizenden pelgrims trekken. Ook nu lopen hele dorpen in een stoet tientallen kilometers naar een klooster, terwijl politieagenten die vroeger pelgrims intimideerden het verkeer regelen. Tijdens pelgrimages zingt en bidt men dag en nacht. En als een bisschop de liturgieviering leidt, is het feest helemaal compleet. Men praat er nog dagenlang over na, want hoe meer priesters een dienst leiden, hoe mooier.

Een priester die vóór 1989 een bus huurde om met zijn parochianen gedurende enkele dagen kloosters te bezoeken, kon zijn gelovigen geen groter plezier doen.

Atheïstische propaganda had in Roemenië dankzij een volkskerk amper invloed, in tegenstelling tot in de Sovjet-Unie of Bulgarije. Kloosters die in 1959 en masse gesloten waren, openden in Roemenië na 1965 weer en hier daar hun poorten en kloosterkerken, die waren gesloten en dorpskerken waren geworden, werden gerestaureerd in de hoop op betere tijden. Soms kwam er na een paar jaar weer een monnik als priester. Zo werd het kloosterleven dankzij een dappere bisschop hervat. Vaak kon dat pas na 1989.

Sommige kloosters hadden dankzij een moedige priester, die door de bisschop werd gedekt, veel meer nonnen dan officieel mocht. Novicen woonden bij particulieren in de buurt en kwamen voor de diensten naar het klooster. Zulke kloostergemeenschappen hadden een enorme uitstraling.

In Roemenië bleef men gelovig, ook al kon met het geloof slechts moeizaam massaal uiten. Het geloof werd vooral via moeder of oma doorgegeven, zonder Bijbel. Na de Roemeense 'revolutie' bleek het geloof nog springlevend te zijn. Wat op de dorpen, waar de kerken altijd vol waren, was blijven voortleven, werd vanaf december 1989, toen men tijdens demonstraties in groten getale het Onze Vader bad, in de steden opnieuw alledaagse werkelijkheid.

Hebben kloosters in Europa over het algemeen moeite te blijven voortbestaan, Roemenië kent een bloeiend kloosterleven. Onder het communisme bleven de Roemenen verre reizen maken om een klooster te bezoeken waar een beroemde monnik woonde of om stiekem de mis bij te wonen in een omgeving waar men niet herkend zou worden. Sinds de val van het communisme is de populariteit van de kloosters er niet minder op geworden.

Dr. W.J. Lamfers studeerde in 1973-1974 orthodoxe theologie in Sibiu/Hermannstadt en onderhoudt sindsdien (diakonale) banden met orthodoxen in Roemenië. Als predikant in Weesp schreef hij over het kloosterleven in Roemenië naast een aantal artikelen het boek *Stilte en eenvoud. Orthodox kloosterleven in Roemenië*.

### Na 1989

Het 'wetenschappelijk' socialisme liet een enorme leegte na en tradities werden daarom snel in ere hersteld. Uitgerekend in eeuwenoude kerken en kloosters zocht men houvast, omdat men in een heilige ruimte vindt wat men nergens anders kan vinden. Ook talrijke boeken over theologie en filosofie moesten de honger stillen, die leegte en kaalslag hadden veroorzaakt.

Kloosters, plaatsen van stilte en eenzaamheid waar God te vinden is, hebben daardoor een grote aantrekkingskracht. Schrijvers, schilders en beeldhouwers onderhouden contacten met kloosters waar men zichzelf hervindt en inspiratie opdoet. Menigeen wil bij een klooster begraven worden.

Sommigen worden na het overlijden van hun partner kloosterling. Anderen hebben in het verborgene een leven lang middenin de wereld als kloosterling geleefd. De weg naar het heil is voor kloosterlingen en leken immers gelijk.

Roemenen genieten van een bloeiend kloosterleven alsof dat de gewoonste zaak van de wereld is. De wegenkaart waarop ook kloosters staan aangegeven wordt het meest verkocht. Geregeld naar een klooster gaan is heel gewoon, hoort voor veel Roemenen bij de orthodoxe wijze van leven, net als een gebedenboek of boeken over bekende monniken lezen. Kruisjes en boeken over spiritualiteit vinden gretig aftrek, in boekhandels, in winkeltjes in kloosters, maar ook in een stalletje op de markt. De *Filokalia*, een reeks geschriften van kloosterlingen, is onder kunstenaars en intellectuelen al vanaf de jaren tachtig geliefd. In de *Filokalia* gaat het over opstijgen tot grote, mystieke hoogten en staat ook hoe je het eeuwenoude Jezus-gebed ('Heer Jezus Christus, Zoon van de levende God, ontferm U over mij, zondaar') dag en nacht moet bidden.

Waar vroeger de partij alle aandacht opeiste, staat nu de kerk in het middelpunt van de belangstelling in de Roemeense media, getuige de talrijke televisieprogramma's en krantenartikelen over kloosters en kloosterlingen. Kerken en kloosters worden alom gerestaureerd met het vele geld dat de vaak arme gelovigen geven.

Na 1989 kwam een stroom van novicen op gang, nadat het regime decennialang slechts ouderen had toegestaan in te treden. De vergrijsde kloosterbevolking onderging onverwacht een verjongingsproces en kloosters bruisten opeens van nieuw leven. Waren er in 1989 nog maar 149 kloosters, Anno Domini 2009 zijn er meer dan 625. De vreugde daarover is groot.

Kloosters kregen landbouwgrond en bos terug, waardoor kloostergemeenschappen zichzelf kunnen bedruipen en gasten en bedelaars een maaltijd kunnen voorzetten. Menig klooster heeft een gastenverblijf, waar toeristen en pelgrims gebruik van maken. Kloosterlingen delen niet langer met minstens vier

anderen een cel en lopen niet meer in versleten kledij.

Er zijn asceten die een klooster in de bergen uitzoeken, waar het ook 's zomers gauw koud is, men water uit de put moet halen, amper wordt gestookt en in oude kleren rondloopt. Na tientallen jaren zijn er weer kluizenaars.

Eeuwenlang wisten kloosterlingen weinig van theologie af. De liturgie en de Psalmen uit het hoofd kennen was genoeg. Theologie zag men als een bedreiging voor het geloof. Nu moeten novicen vóór hun wijding theologie studeren. De huiver om als monnik priester te worden is gebleven: wie biecht moet horen en de sacramenten moet bedienen draagt een zware verantwoordelijkheid tegenover God.

### Wat zoekt men in een klooster?

In een klooster zoekt men troost en kracht om verder te gaan, maar ook relikwieën en 'staretsen' trekken bezoekers. Een 'starets', is een wijze, ervaren monnik, die raad geeft in levensvragen en bij wie men kan biechten. Ook voor een zwangerschap of het vinden van de ware Jakob vragen gelovigen een monnik of non te bidden.

Kloosterlingen gaven persoonlijke aandacht in een land waar psychologen en maatschappelijk werkers zeldzaam waren. Zorg aan medemensen besteden was onder het communisme immers verboden. Daar zorgde de staat voor... Psychologie studeren werd onder Ceaușescu zelfs verboden, omdat psychologische problemen alleen in een burgerlijke maatschappij voorkwamen. Alleen de productie was in tel, een mens niet. Dat Marx geen antropologie had bleek een fundamenteel gebrek te zijn, waardoor mens en samenleving te gronde gingen.



Kloostergang met cellen in het klooster van de Passionisten te Haastrecht.  
Foto Anton Sinke



### Het hart van de Orthodoxie

Al eeuwenlang vormt het kloosterleven om allerlei redenen het hart van de Orthodoxie. De urenlang kerkdiensten in de kloosters zijn bepalend voor de vormgeving van kerkdiensten in de parochies. Van oudsher ervaart men een klooster in de buurt als een zegen. Daarom bouwt men veel nieuwe kloosters. Al eeuwenlang pelgrimeert men graag en vaak. Families en dorpen hebben een band met één bepaald klooster. Bepaalde kloosterlingen zijn beroemd in de streek, ook na hun dood. Verhalen over bepaalde monniken doen tientallen jaren de ronde. De plaats waar ooit een klooster heeft gestaan wordt aangeduid met een (vaak eeuwenoude) naam. Ook waar geen spoor meer van de (vaak houten) kloostergebouwen is te vinden, houdt men op bepaalde dagen kerkdiensten. Zo belangrijk is een klooster voor Roemenen!

### Kloosterlingen

Het orthodoxe kloosterleven is vooral contemplatief van aard. Men houdt zich afzijdig van de wereld. Behalve bidden doet men weinig voor de wereld. Men organiseert geen cursussen of andere activiteiten voor gelovigen die het klooster bezoeken. Men doet niets om mensen te trekken: 'vanuit de wereld komt men wel naar het klooster toe'. Hoewel de

patriarch een orthodoxe kerk met een diakonaal gezicht gewent acht en daar hard aan werkt, is men in maar weinig kloosters diakonaal of sociaal actief. Hier en daar verzorgt men bejaarden of weeskinderen.

Het geestelijk leven krijgt veel aandacht: elke dag staat men vele uren in de kerk en ook 's nachts bidden de kloosterlingen. Men schildert ikonen, vervaardigt priesterkleding, werkt op het land of staat urenlang in de keuken om pelgrims een maaltijd voor te zetten.

Kloosterlingen mogen leden van het andere geslacht niet recht in de ogen kijken. 'Vrouwen zijn niets waard' volgens menig 'starets', en zij zijn 'een bron van zonde en verleidingen'. Dat accepteert men in een wereld met vrouwen die stilzwijgend zijn geëmancipeerd. Dat de gedachtenwereld van veel kloosterlingen middeleeuws is, maakt een kloosterling alleen maar interessanter.

Omdat het aantal novicen sinds 1995 sterk is gedaald, is het maar de vraag of de wondere wereld van het klooster over vijftig jaar nog zoveel aandacht zal trekken. Dat is echter wel de vraag van een protestant uit het razendsnel geseclariseerde Nederland, niet van een orthodox uit het land met de grootste kerkelijke betrokkenheid in Europa: Roemenië.

Lekenviering in het klooster van de Passionisten te Haastrecht.  
Foto Anton Sinke